

3. Клышев Н.Ю. Креативность: научный конструкт или жизненная необходимость// Проблемы воспитания. - 2004. - №6(41). - С.30.
4. Лейтес Н.С. Способность и одаренность в детские годы. — М., 1984. - 96 с.
5. Понасенкова С.В. Одаренные дети: формирование и развитие способностей (психологический аспект) // Проблемы воспитания. — 2003. — №2. — С.21-35. Чудновский В.Э., Юркевич В.С. Одаренность: дар или испытание. — М.: Знание, 1990. - 122 с.
6. Чудновский В.Э., Юркевич В.С. Одаренность: дар или испытание. — М.: Знание, 1990. - 122 с.
7. Психология Одаренности детей и подростков. / Под. ред. Лейтеса Н. С. М. : Академия, 1996
8. Богоявленская М. Е. Природа проблем одаренных. // Одаренный ребенок, №4- 2004. с. 58-60.
9. Доровский А. И. Некоторые аспекты перевода потенциальной одаренности в явную. // Одаренный ребенок, №1-2005. с. 28-29.
10. Толмачева Н. А. Одаренность как педагогический и психологический феномен. // Одаренный ребенок, №4-2004. с. 58-60.
11. Савенков А. И. Путь к одаренности: исследовательское поведение дошкольников. - СПб. : Питер, 2004.
12. Доровский А. И. Дидактические основы развития одаренности учащихся. - М. : Российское педагогическое агентство, 1998.

Остапчук М.В.

Вибір механізмів психічного захисту у юнацькому та зрілому віці

Предметом науково-дослідної роботи є вибір механізмів психологічного захисту у юнацькому та зрілому віці.

Метою роботи є визначення переваг у виборі психологічного захисту та з'ясування причини вибору проєкції як провідного виду психологічного захисту у юнацькому та зрілому віці.

Завданням є визначення теоретичних засад дослідження проблеми пізнання психологічних захистів та виявлення ролі психологічного захисту у поведінці людей у юнацькому та зрілому віці.

Об'єктом дослідження є сфера несвідомого людини.

Цікавою та актуальною ця проблема є для нас, майбутніх педагогів, особливо при визначенні переважаючих видів захисту, їх ролі у формуванні Я-концепції. Увагу багатьох психологів привертають питання, пов'язані з вибором механізмів психологічного захисту. Численні роботи Р.М.Грановської, Л.Д.Деминої, Ю.Б.Захарової, Т.С.Яценко, А.Фрейд, З.Фрейда, присвячені цій темі.

Серед вчених, які займалися проблемою психологічних механізмів, немає єдиної думки щодо їх кількості. Погляди на захисні механізми є неоднозначними і персонально специфічними. Немає єдності і в дефініціях.

Проте існування захисних механізмів вважається незаперечним і експериментально підтвердженим[2]. І першим про них заговорив відомий австрійський психолог Зигмунд Фрейд у роботі «Нейропсихологія захисту».

Автор вважає, що психологічний захист – це система стабілізації особистості, спрямована на те, щоб уберегти свідомість від неприємних, травмуючи думок, а також – узагальнена назва для будь-яких технік, які Его може застосовувати при конфлікті[3]. Ліквідація тривоги та позбавлення від страху – також функція психологічного захисту, за З.Фрейдом[3]. З самого початку дослідник вважав механізми психологічного захисту вродженими, такими, що починають свою дію при конфлікті, як засоби вирішення конфлікту між свідомим і несвідомим. У сучасній психології представлення про зв'язок захисту з екстремальними ситуаціями та про пом'якшення з його допомогою конфліктів збереглося, а от твердження про вродженість механізмів психологічного захисту піддалися корекції, зокрема у наукових дослідженнях Анни Фрейд «Психологія Я та захисні механізми»[3].

Розширення уявлень про захист пов'язано з ім'ям дочки З.Фрейда – Анною. Вона систематизувала та узагальнила знання про механізми психологічного захисту, які накопилися до середини 40-х років 20ст. У праці «Психологія Я та захисні механізми» (1936) вона розглядає захисні механізми як один із способів адаптації та інтеграції особистості; як несвідомі, набуті в процесі розвитку особистості засоби досягнення Я-компромісу між протидіючими силами Воно та Над-Я і зовнішньою дійсністю. Дослідниця визначає, що механізми психологічного захисту спрямовані на зменшення тривоги, викликані інтрапсихічним конфліктом. Як і З.Фрейд, А.Фрейд вважала, що захисний механізм ґрунтується на двох типах реакцій: блокуванні вираження імпульсів у свідомій поведінці та викривленні їх до такої міри, щоб початкова їх інтенсивність помітно знизилась чи відхилилась убік [3]. А.Фрейд сформувала уявлення про те, що набір психологічних захистів є індивідуальним і характеризує рівень адаптації особистості. Вона внесла певні корективи в базову концепцію свого батька: захисні механізми розглядала не лише як вроджені задатки, але й як продукти індивідуального досвіду і мимовільного навчіння.

Ф.У.Бассін визначає психологічний захист як нормальний механізм, спрямований на попередження розладів поведінки не тільки в рамках конфліктів між свідомістю і несвідомим, але і між різними емоційно забарвленими установками. Ця особлива психічна активність реалізується у формі специфічних прийомів переробки інформації, які можуть охороняти особистість від сорому і втрати самоповаги в умовах мотиваційного конфлікту. Психологічний захист проявляється в тенденції людини зберігати звичну думку про себе, зменшувати дисонанс, відторгаючи або спотворюючи інформацію, яка розцінюється як несприятлива і руйнує первинні уявлення про себе та інших[4].

Р.М.Грановська зазначає, що захисні механізми починають свою дію, коли досягнення мети нормальним способом неможливо або коли людина

вважає, що воно неможливе. Важливо підкреслити, що це не способи досягнення бажаної мети, а способи організації часткової і тимчасової душевної рівноваги для того, щоб зібрати сили для реального подолання труднощів, які виникли[1].

Функцію «психологічного захисту» в більшості літературних джерел описано як низку специфічних прийомів, які використовує особистість для того, щоб знизити рівень неприємних переживань. Психологічний захист має допомогти суб'єктові зберегти душевну рівновагу.

На думку В.Л. Зливкова, зміст феномену психологічного захисту в тому, що він є захистом особистості від усвідомлення неприємних висновків, тобто неприємні висновки витісняються у підсвідоме за його допомогою.

Інколи «психологічний захист» розуміють тільки як фільтр свідомості (зокрема, у працях Т.С. Яценко) [5].

Не існує єдиної точки зору щодо чіткої класифікації та кількості видів психологічного захисту. Як правило, у літературі описують заперечення, витіснення, проєкцію, ідентифікацію, раціоналізацію, включення, заміщення, відчуження і т.д.

Автори додержуються однакової думки у питанні про неоднозначність ролі захисту. Адже, з одного боку, механізми такого захисту оберігають особистість від негативних переживань, сприйняття психотравмуючої інформації, знімають тривогу і допомагають зберегти в ситуації конфлікту самоповагу, а з іншого, викривляють сприйняття реальності самообманом, спотворюють інформацію задля збереження в собі відчуття послідовності та логічності своєї поведінки, а також позитивної оцінки оточення. Загальними наслідками такого психологічного захисту є упередженість в оцінках, ігнорування нового досвіду, патологічне бажання нав'язати свою думку. І попри всі ці відхилення від істини, людина переконана у своїй об'єктивності й неупередженості.

Таким чином, можна погодитися з тим, що механізм психологічного захисту формується поза досвідом і спрацьовує поза сферою свідомості. В основі його формування - потреба індивіда в самоствердженні за будь-яку ціну. Психологічний захист порушує раціональність і послідовність поведінки суб'єкта, посилюючи протиріччя в стосунках між ним та соціальною групою, до якої він входить.

Нами було проведено дослідження, метою якого було визначити види психологічного захисту, які обираються юнаками та їхніми батьками. Ми використали опитувальник Плутчика-Келлермана-Конте (Life Style Index). Ця методика спрямована на визначення вибору та особливостей психологічних захистів. Вибірка становила 35 студентів груп АНФ-08-1/2 та 35 батьків, тобто в опитуванні брало участь 70 осіб. У результаті проведення діагностики ми отримали такі результати, узагальнені в таблиці 1:

Таблиця 1.

**Вибір психологічного захисту
(за методикою Плутчика-Келлермана-Конте):**

№п /п	Вид психологічного захисту	Кількість осіб, які обрали даний захист		Результати у %	
		Студенти	Батьки	Студенти	Батьки
1.	Витіснення	0	0	0	0
2.	Регресія	1	1	3	3
3.	Заміщення	0	0	0	0
4.	Заперечення	2	2	6	6
5.	Проекція	20	18	57	51
6.	Компенсація	1	1	3	3
7.	Гіперкомпенсація	3	4	8	11
8.	Раціоналізація	8	9	23	26

Аналіз отриманих даних показав, що досліджувані студенти та їх батьки вибирають у більшості проекцію як основний вид психологічного захисту. Такий вибір спостерігається у 57% юнаків та 51% у людей зрілого віку. На другому місці – раціоналізація – 23% у студентів і 26% у батьків. На третьому місці – гіперкомпенсація – 8% у юнаків та 11% у їхніх батьків. Четверте місце належить запереченню – 6%. П'яту сходинку розділили регресія та компенсація – 3%. Такі види психологічного захисту як витіснення та заміщення не були ніким вибрані.

Графічно результат відображено на рис.1.

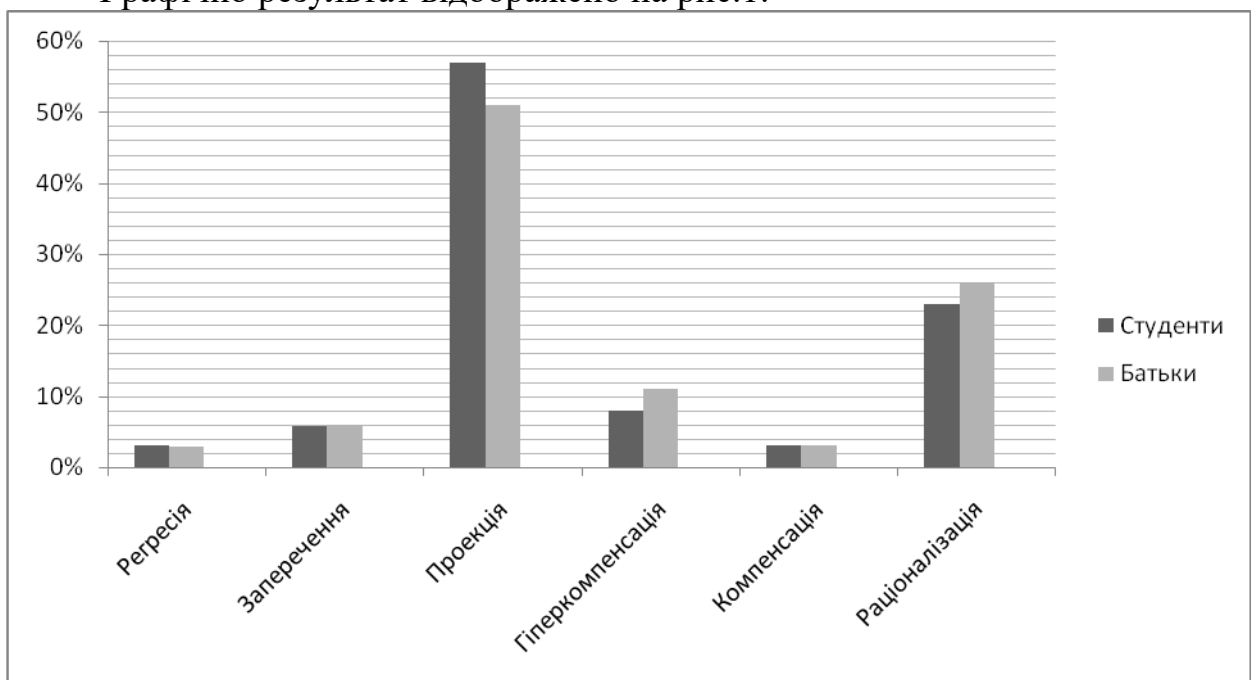

Рис.1 Переваги у виборі психологічного захисту

На нашу думку, вибір проекції є таким поширеним з наступних причин.

Проекція — приписування іншим людям небажаних властивостей і рис, яких у самому собі людина не визнає. Класичними прикладами проекції є приписування невстигаючим студентом вини викладачеві, звинувачення його в нечесності й необ'єктивності. Проекція буває і більш примітивна, порівняно з

наведеним прикладом, (звинувачення комп'ютера в невдачах виконання завдання) і більш складна, що пояснює соціальні стереотипи, расові та етнічні конфлікти. Наділяючи оточуючих своїми власними негативними рисами, мотивами, бажаннями, сама людина не несе за них відповідальності.

Вибір даного психологічного захисту – свідчення низької самооцінки, рівня домагань, зовнішнього локусу контролю, неадекватного ставлення до самого себе (неадекватної рефлексії), одним словом – порушеної Я-концепції. Люди, які обрали цей вид психологічного захисту, зазвичай екстернали, тобто звинувачують у всьому обставини, оточуючих, а не себе. Оскільки екстернал не відчуває себе здатним впливати на своє життя, контролювати розвиток подій, він знімає із себе усяку відповідальність за все, що з ним відбувається і проєктує свої невдачі на інших. Схильність до зовнішнього локусу контролю виявляється разом з такими рисами, як невпевненість у своїх можливостях, невірноваженість, прагнення відкласти реалізацію намірів на невизначений термін, тривожність, підозрілість, конформність та агресивність. За неможливості впливу на перебіг подій, у осіб із зовнішнім локусом контролю переважно формується безпорадність та зниження пошукової активності. Як наслідок – несвідомий вибір проєкції як провідного виду психологічного захисту. Вибір механізмів психологічного захисту - це особистісна риса, яка свідчить про внутрішній світ досліджуваного.

Слід зазначити, що спілкуючись зі студентами третього курсу, спостерігаючи за їхньою поведінкою, дійсно можна робити висновок про те, що в більшості з них саме проєкція є провідним механізмом психологічного захисту. Тобто результати діагностики відповідають реальній ситуації. Наприклад, під час конфлікту чи суперечки студенти часто приписують один одному свої негативні риси. Студенти, які прагнуть бути авторитетними бачать у своїх однокурсниках конкурентів, наділяючи їх тими ж самими мотивами. І, будучи жадібними, юнаки приписують товаришам такі ж якості. Досліджуваними часто вживаються фрази на кшталт: «На злодії і шапка горить», або «У кого, що болить, той про те і говорить». Тобто особливості проєкції проявляються на рівні життєвої, побутової психології. Адже по тому як людина дорікає іншим можна судити, про те, що вона з себе представляє. Таким чином, проєкція у своїй захисній функції наділена на те, щоб відкинути на зовні щось, що не визнано в самому собі, адже легше захиститися від зовнішньої небезпеки, ніж від внутрішньої.

На нашу думку, такі механізми психологічного захисту як регресія, заперечення та компенсація співпали у студентів і їхніх батьків, через те що вони проживають разом, спілкуються і їхні погляди, світосприйняття, механізми захисту не можуть не вплинути одне на одного. Фактори спадковості як біологічний чинник без сумніву відіграють важливу роль у процесі розвитку особистості. Тобто можна припустити, що психологічні механізми могли бути успадкованими студентами від батьків.

Список використаних джерел

1. Грановская Р.М. Элементы практической психологии / Р.М.Грановская.— Л., 2001.— 560 с.
2. Демина Л.Д. Психическое здоровье и защитные механизмы личности / Л.Д.Демина, И.А.Ральникова.— Барнаул, 2000. – 123с.
3. Никольская И.М. Психологическая защита у детей / И.М. Никольская, Р.М. Грановская.— СПб.: Речь, 2000. —507с.
4. Шерток Л. Непознанное в психике человека / Л.Шерток. —М., 1992.
5. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: Феноменологія, теорія і практика / Т.С.Яценко. —К.: Вища школа, 2006.— 382 с.

Кобильник Я.Г.

Динаміка розвитку інтернет-залежності у підлітковому та юнацькому віці

Досягнення науково - технічного прогресу змінюють навколишній світ. Ці зміни можуть носити позитивний чи негативний характер, але вони завжди незворотні. Так з появою Інтернету людство вступило на новий етап розвитку цивілізації. Швидкий розвиток сучасних інформаційних технологій зумовив появу нової для нашого суспільства проблеми – проблеми залежності від Інтернету, про яку ще кілька років тому ніхто не знав. Лікарів, учених – психологів, та і простих користувачів проблема глобальної інтернетизації турбує вже не перший рік. У зв'язку з цим, визначення особливостей формування залежності від Інтернету, вивчення психологічних особливостей особистості, що є характерними для осіб, залежних від Інтернету, проведення заходів, спрямованих на запобігання подальшому зростанню адитивної поведінки, розробка ефективних стратегій подолання Інтернет - залежності є надзвичайно актуальним.

Враховуючи зазначене, метою нашого дослідження було обрано вивчення явища та симптомів Інтернет - залежності у підлітковому та ранньому юнацькому віці, визначення особливостей мотиваційної сфери Інтернет – залежних у підлітковому та ранньому юнацькому віці.

Для досягнення даної мети ми поставили ряд наступних **завдань**:

- розглянути дослідження явища Інтернет – залежності у психологічній літературі;
- визначити психологічний портрет Інтернет - залежного;
- дослідити особливості мотиваційної сфери у підлітковому та ранньому юнацькому віці із залежністю від мережі Інтернет;
- розглянути можливості використання профілактичних заходів щодо попередження Інтернет -залежності.

Об'єктом дослідження ми вважали – Інтернет - залежність та причини її виникнення. **Предметом** - особливості мотиваційної сфери у підлітковому та ранньому юнацькому віці із залежністю від мережі Інтернет.

Інформаційна мережа Інтернет надає великі можливості для діяльності та самовираження людини, які не можуть бути реалізовані в реальній дійсності. Але у певній категорії користувачів оперування її ресурсами забирає все більше